

Diana BOTĂU

Cauzele *Centrul Biblic al Republicii Ciuvasia c. Rusia* și Cauza *Radu c. Republica Moldova*

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția I

Cauza *Centrul Biblic al Republicii Ciuvasia c. Rusia*

Cererea nr. 33203/08

Hotărârea din 12 iunie 2014

Art. 9 din Convenție – *Libertatea de gândire, de conștiință și de religie*, raportat la

Art. 11 din Convenție – *Libertatea de întrunire și de asociere*

Circumstanțele cauzei

A. Înființarea și activitatea Centrului Biblic. Misiunea creștină ciuvasă „Vocea adevărului” (petenta) a fost înregistrată ca organizație religioasă la 21 noiembrie 1991, în temeiul Legii religiilor, din 25 octombrie 1990, a Federației Ruse. Misiunea făcea parte din mișcarea creștină penticostală.

La 24 noiembrie 1998, în contextul adoptării noii Legi a religiilor, din 26 septembrie 1997, misiunea creștină „Vocea adevărului” a fost redenumită „Centrul Biblic al Creștinilor Evanghelici (Penticostali) din Republica Ciuvasia”.

Conform art. 2.2 din statutul organizației, printre activitățile Centrului Biblic se număra și înființarea unor institute educaționale pentru pregătirea clericilor, organizarea de conferințe și seminarii precum și susținerea unor prelegeri. În acest scop, Centrul Biblic avea dreptul să fondeze institute de educație profesională religioasă, institute de educație spirituală, inclusiv școli de duminică pentru tineri și pentru copii, și să creeze organizații non-profit, cu scopuri educative.

La 26 ianuarie 1996, Centrul Biblic a înființat Colegiul Biblic „Volga Mijlocie” și o școală de duminică, fără a le înregistra însă ca persoane juridice.

Școala de duminică nu avea nicio structură organizatorică proprie. Ea consta într-o întâlnire săptămânală și urmărea să țină ocupați copiii enoriașilor, în timp ce adulții participau la serviciul religios. Părinții petreceau pe rând timp cu copiii și discutau cu ei Biblia. Școala era gratuită și nu avea niciun angajat.

Colegiul Biblic recruta elevi din organizațiile religioase penticostale, aflate în diferite regiuni ale Rusiei. Elevii erau pregătiți să devină asistenți evanghelici, pastori, predicatori, misionari, profesori la școala de duminică, preceptori, cântăreți evanghelici, și lideri ai tinerilor. Materiile predate la Colegiu includeau teologia (dogmatica), exegeza (interpretarea unor texte religioase), omiletica (studiul pregătirii și al prezentării predicilor), apologetica (apărarea credinței creștine), istoria Creștinismului, bazele pedagogiei, teoria muzicii și altele. La finalul cursurilor de pregătire, elevii primeau un certificat numit „diplomă”, care atesta pregătirea în anumite materii. Educația la Colegiu era gratuită.

B. Inspectarea Centrului Biblic și procedurile administrative. În aprilie și în mai 2007, un procuror din cadrul Parchetului Novocheboksarsk, împreună cu reprezentanți ai Serviciului local de Protecție împotriva Incendiilor și ai Serviciului local pentru Protecția Consumatorilor, au efectuat o inspecție la sediul Centrului Biblic, cu scopul declarat de a verifica respectarea exigențelor impuse de legislația privind educația, libertatea de conștiință și asocierile religioase. Cauzele inspecției nu au fost dezvăluite.

La 2 mai 2007, Parchetul i-a solicitat directorului Centrului Biblic să prezinte, în termen de două zile, informații detaliate cu privire la activitățile Școlii de duminică și ale Colegiului Biblic, inclusiv o listă cu materiile predate și cu numele tuturor profesorilor și al tuturor elevilor, de la înființarea Centrului și până în prezent.

La 10 mai 2007, Serviciul de Protecție împotriva Incendiilor a emis o adresă oficială în care a constatat o serie de violări ale normelor de protecție împotriva incendiilor. La 11 mai 2007, printr-o scrisoare adresată Parchetului, Serviciul pentru Protecția Consumatorilor a semnalat, de asemenea, violări ale legislației din domeniu. Toate violările au fost constatate prin raportare la standardele de igienă aprobate de stat, referitoare la instituțiile de educație publică și de pregătire vocațională.

La 28 mai 2007, Parchetul a demarat proceduri administrative împotriva directorului Centrului Biblic, pe motiv că a permis Centrului să desfășoare activități educaționale fără să aibă o autorizație (licență) în acest sens, ceea ce constituie o infracțiune potrivit Codului administrativ. La 10 iulie 2007, Judecătorul de pace din Novocheboksarsk a constatat că directorul Centrului Biblic este vinovat de faptele care i-au fost imputate. Judecătorul a respins argumentul potrivit căruia activitățile Centrului nu intră în sfera de aplicare a Legii educației și a obligat directorul instituției să achite o amendă de 10.000 de ruble rusești.

În motivele de apel, directorul Centrului a subliniat că Legea educației prevede niveluri speciale de educație (educație generală elementară și intermediară; educație profesională elementară, intermediară și înaltă și educație profesională post-universitară), iar programele sau diplomele eliberate de Centrul Biblic nu menționează niciunul dintre aceste niveluri de educație. Ca atare, instruirea religioasă și îndrumarea credincioșilor nu intră în sfera de aplicare a Legii educației și nu pretind nici o autorizare (licență).

La 31 iulie 2007, Tribunalul din Novocheboksarsk a menținut hotărârea Judecătorului de pace, printr-o decizie motivată sumar, fără să fi analizat detaliat argumentele formulate de directorul Centrului Biblic.

În proceduri paralele, același Tribunal a constatat, la 10 iulie 2007, că Centrul Biblic este responsabil pentru violarea normelor sanitare și a exigențelor de igienă identificate de Serviciul de Protecție împotriva Incendiilor și de Serviciul pentru Protecția Consumatorilor.

La 2 august 2007, Curtea Supremă a Republicii Ciuvasia a menținut decizia Tribunalului și a respins sumar argumentele Centrului Biblic, potrivit cărora standardele sanitare aferente instituțiilor publice de învățământ nu sunt aplicabile Școlii de duminică și Colegiului Biblic.

C. Dizolvarea Centrului Biblic. La 28 mai 2007, Parchetul Novocheboksarsk a solicitat desființarea Centrului Biblic, pe baza constatărilor celor două inspecții și a pretensei ilegalități a activităților educaționale desfășurate la Colegiul Biblic și la Școala de duminică. Potrivit Parchetului, aceste activități „violetă dreptul unui grup nedeterminat de persoane de a primi educație în condiții care să le garanteze securitatea și sănătatea și care să contracareze influența nocivă a unor factori nesănătoși”.

În comentariile sale referitoare la solicitarea Parchetului, directorul Centrului Biblic a susținut că petenta nu oferă o educație formală și nu a făcut decât să transmită educație religioasă enoriașilor săi. El a solicitat respingerea cererii și a subliniat că instanța ar putea pronunța o hotărâre distinctă, prin care să-i impună Centrului Biblic adaptarea activității sale la standardele cerute de lege. Directorul a precizat că, în urma procedurilor demarate de Parchet, Centrul Biblic a adoptat prompt un Regulament privind predarea și instruirea bazată pe seminarii și a eliminat utilizarea unor termeni ambigui cum ar fi „colegiu”, „diplomă” etc.

În ședința publică din 3 august 2007, reprezentantul Parchetului a admis că inspecția inițială a urmărit descoperirea unor elemente extremiste în activitatea Centrului și a precizat că Parchetul a înregistrat o cerere pentru dizolvarea Centrului Biblic pentru simplul motiv că „era în competența lui să o facă”.

La procedurile judiciare a participat, în calitate de terț intervenient, și Serviciul Federal de Înregistrări, entitate care se ocupă cu înregistrarea organizațiilor religioase; reprezentantul acestuia a afirmat că în Republica Ciuvasia sunt înregistrate 270 de organizații religioase, majoritatea parohii ortodoxe, care au dreptul să organizeze școli de duminică potrivit prevederilor „statutului ortodox standard”, fără să aibă nevoie de o autorizație în acest sens.

La 3 august 2007, Curtea Supremă a dispus dizolvarea organizației petente și radierea ei din Registrul de Stat al Persoanelor Juridice. După ce a examinat documente din arhiva Colegiului Biblic „Volga Mijlocie”, Curtea Supremă a admis că unele dintre activitățile Colegiului sunt seminarii și conferințe singulare (care s-au ținut o singură dată), care nu pretind existența unei licențe. Totuși, schema organizatorică a Colegiului Biblic, programa școlară, contractele de muncă cu profesorii, lista elevilor și diplomele emise au fost considerate dovezi ale unor activități didactice în desfășurare și continue, pentru care Colegiul Biblic ar fi trebuit să obțină o autorizare (licență). Nici Centrul Biblic și nici Colegiul Biblic nu au fost înregistrate ca instituții de învățământ și nu au obținut o licență pentru desfășurarea unor activități didactice, astfel încât ele au acționat cu violarea exigențelor Legii educației și a Legii religiilor.

În ceea ce privește Școala de duminică, instanța supremă a constatat că natura și conținutul educației religioase transmisă copiilor pot fi stabilite de organizația religioasă care oferă acest tip de educație. Totuși, condițiile materiale aferente trebuie să fie compatibile cu standardele sanitare și de igienă și cu alte exigențe aplicabile instituțiilor de învățământ. Curtea Supremă a considerat că hotărârile judecătorești prealabile, din 10 și din 31 iulie 2007, care au dobândit autoritate de lucru judecat, sunt probe suficiente în sensul că Centrul Biblic a desfășurat activități didactice în absența unei licențe, pe de o parte, și că elevii Școlii de duminică și ai Colegiului Biblic sunt instruiți în condiții care nu îndeplinesc standardele sanitare impuse de lege, pe de altă parte.

Curtea Supremă a constatat că activitățile didactice desfășurate fără licență de organizația petentă reprezintă o „violare gravă și repetată” a exigențelor Legii educației și ale Legii religiilor și a dispus dizolvarea acesteia.

La 16 octombrie 2007, într-un complet alcătuit din trei judecători, Curtea Supremă a Federației Ruse a refuzat să admită recursul formulat împotriva deciziei de dizolvare și a respins sumar argumentele Centrului Biblic.

Drept național și practică internă relevantă

Legislația relevantă invocată în cauză trimite, printre altele, la Constituția Federației Ruse (libertatea de religie), la Codul civil (dizolvarea persoanelor juridice a căror activitate nu este autorizată în condițiile legii), la Legea religiilor (dreptul la educație religioasă și dreptul organizațiilor religioase de a înființa institute educaționale în conformitate cu statutele proprii și cu legislația Federației Ruse), la Legea educației (exigența unei autorizări pentru desfășurarea activităților didactice, de către institutele educaționale) sau la Legea Parchetelor (prerogativa Parchetului de a dispune întreruperea oricărei activități considerată prejudiciabilă sau ilicită).

Jurisprudența internă invocată în cauză include, printre altele, o decizie din 20 februarie 2002, pronunțată de Curtea Comercială Federală a Circuitului Volga-Vyatka, de menținere a unei hotărâri din 20 decembrie 2001, a Curții Comerciale a Regiunii Yaroslavl, prin care aceasta din urmă a respins solicitarea Parchetului de a se dispune ca Organizația Religioasă Islamică a Musulmanilor din Yaroslavl să-și întrerupă activitatea de instruire a credincioșilor la școala de duminică (*madrasa*), pe motiv că nu deține o licență în acest sens. Curtea Federală a subliniat că instruirea din cadrul școlii de duminică nu este însoțită de o examinare și de o certificare finală, astfel încât nu intră în sfera de aplicare a Legii educației.

Analizând compatibilitatea dintre prevederile Codului civil și cele ale Constituției ruse, Curtea Constituțională a dat următoarea interpretare prevederilor relevante din Codul Civil (hotărârea nr. 14-P din 18 iulie 2003):

Faptul că art. 61 § 2 din Codul civil nu conține o listă specială de prevederi a căror încălcare ar putea determina dizolvarea unei persoane juridice (...) nu înseamnă că această sancțiune poate fi aplicată doar pe criterii formale, atunci când au loc violări repetate ale unor norme care impun obligații persoanelor juridice. Dacă se au în vedere principiile general acceptate ale răspunderii juridice (inclusiv existența unei *mens rea*) și criteriile pentru restrângerea drepturilor și a libertăților prevăzute de articolul 55 § 3 din Constituție, care obligă atât legislatorul cât și autoritățile de punere în aplicare a legii, atunci [articolul 61 § 2 din Codul civil] presupune ca violările repetate ale legii, privite în ansamblu, să fie atât de grave încât să permită instanței comerciale – ținând cont de toate împrejurările cauzei, inclusiv de natura violărilor comise de persoana juridică și de consecințele lor – să decidă dizolvarea persoanei juridice, ca o măsură necesară pentru protejarea drepturilor și a intereselor legitime ale altora.

La 10 iunie 2008, Curtea Supremă a Federației Ruse – într-un complet alcătuit din trei judecători (dintre care doi judecători au făcut parte și din completul care a judecat cauza organizației petente Centrul Biblic) – a soluționat apelul formulat împotriva unei hotărâri pronunțate de Curtea Regională Smolensk, prin care aceasta din urmă a admis cererea Parchetului de a se dispune dizolvarea Bisericii Metodiste Unite din Smolensk, pe motiv că la școala de duminică se preda Biblia copiilor cu vârsta cuprinsă între patru și paisprezece ani, fără ca Biserica să dețină o licență în acest sens și fără să fie respectate exigențele sanitare prevăzute de lege. Curtea Supremă a desființat hotărârea Curții Regionale, și a constatat următoarele:

Din probele administrate în cauză rezultă că predarea religiei copiilor de la școala de duminică (...) nu a fost însoțită de o evaluare și de o certificare finală; această formă de educație nu intră în sfera noțiunii de „educație”, care este supusă autorizării, în sensul Legii educației. Prin urmare, Curtea Regională nu are un temei pentru a conchide că predarea religiei copiilor de la școala de duminică echivalează cu o educație propriu-zisă, iar Curtea Supremă consideră că o astfel de concluzie ar fi eronată.

Având în vedere faptul că (...) Biserica Metodistă Unită din Smolensk funcționează în conformitate cu statutul său, că școala de duminică pentru copii nu este o instituție religioasă profesională pentru pregătirea clericilor, care să pretindă o autorizare (...) ci urmărește predarea religiei și oferirea unei educații religioase pentru copiii credincioșilor Bisericii Metodiste Unite, pretinsele violări ale exigențelor sanitare (...) nu pot constitui un temei pentru dizolvarea organizației religioase.

În drept

La 15 aprilie 2008, organizația petentă a adresat o *cerere Curții Europene a Drepturilor Omului*, în care s-a plâns de restrângerea dreptului său de a-și instrui credincioșii, precum și de măsura dizolvării sale ca persoană juridică. Instanța europeană a apreciat că cererea referitoare la dizolvarea organizației trebuie să fie *examinată din perspectiva art. 9 al Convenției, interpretat în lumina art. 11 din Convenție*¹. Articolele 9 și 11 din Convenție prevăd următoarele:

Art. 9. Libertatea de gândire, de conștiință și de religie. 1. Orice persoană are dreptul la libertate de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerile, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor. 2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății, a moralei publice, a drepturilor și a libertăților altora.

Art. 11. Libertatea de întrunire și de asociere. 1. Orice persoană are dreptul la libertate de întrunire pașnică și la libertate de asociere, inclusiv a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale. 2. Exercitarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei ori a drepturilor și a libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat.

Curtea a constatat că plângerea nu este nefondată, în sensul art. 35 § 3 din Convenție, și că nu există niciun alt motiv de inadmisibilitate a acesteia. În consecință, ea a fost considerată admisibilă.

Guvernul reclamat a susținut că decizia de dizolvare a organizației petente a fost justificată de violări grave și repetate ale unor prevederi din Legea religiilor și din Legea educației. Aceste dispoziții, care îndeplinesc condițiile accesibilității și ale predictibilității, pretind înregistrarea organizației petente ca instituție de învățământ și deținerea unei licențe. Instanțele interne au reținut, în mod corect, drept o dovadă a violărilor grave și repetate ale legii ruse, faptul că Centrul Biblic a instruit elevi începând din anul 1997, fără să fi fost înregistrat sau fără să fi obținut o licență de funcționare pentru sediul care nu îndeplinea exigențele sanitare și care reprezenta un pericol pentru viața și pentru sănătatea elevilor. Organizației petente i s-a amintit în mod repetat că are obligația să obțină o licență de funcționare, iar această violare a legii i-a fost imputată și anterior, în contextul procedurilor administrative.

Guvernul a admis că unele dintre pretinsele violări ale exigențelor sanitare, cum sunt lipsa închizătorilor la toalete sau prezența florilor pe pervazul ferestrelor, puteau fi ușor îndreptate,

¹ A se vedea, *Martorii lui Iehova din Moscova c. Rusia*, nr. 302/02, § 103, 10 iunie 2010.

cu resurse minime de timp și de bani. Totuși, Centrul Biblic nu era o instituție de învățământ înregistrată, titulară a unei licențe de funcționare, astfel încât acestuia nu i s-a putut pretinde să-și aducă sediul la standardele de exigență aplicabile sediilor instituțiilor de învățământ. Referitor la severitatea sancțiunii aplicate, Guvernul a susținut că dizolvarea organizației petente s-a dispus pentru că era imposibilă dizolvarea unei școli de duminică și a un colegiu care nu sunt entități structurate separat sau persoane juridice. Hotărârile instanțelor interne au fost corecte, indiferent dacă existau sau nu alte mijloace pentru a se asigura respectarea prevederilor legii, cum ar fi obligarea Centrului Biblic să obțină o licență sau să remedieze violarea normelor sanitare. Statul nu putea pretinde unei organizații religioase care nu era o instituție de învățământ să obțină o licență. Guvernul a recunoscut că dizolvarea organizației petente a afectat drepturile credincioșilor, dar a precizat că aceștia se pot asocia într-un grup religios sau pot înființa o nouă organizație religioasă.

Organizația petentă a susținut că modul în care sunt formulate articolele relevante din Legea religiilor permite dizolvarea oricărei organizații pe considerente care sunt, în esență, de natură formală și tehnică. Petenta a negat că ar fi desfășurat activități didactice, în sensul Legii educației, și a subliniat faptul că Guvernul nu a indicat criteriile prevăzute de legea rusă, potrivit căreia o școală de duminică ar putea fi calificată drept o instituție de învățământ. În plus, având în vedere că Centrul Biblic nu este o instituție de învățământ, așa cum a admis și Guvernul reclamat, acesta nu poate fi acuzat de nerespectarea standardelor sanitare pretinse instituțiilor de învățământ.

Referitor la caracterul necesar al măsurii adoptate, organizația petentă a subliniat că scopul real al procedurilor nu a fost acela de a asigura respectarea drepturilor elevilor ci, mai curând, dizolvarea Centrului Biblic. Parchetul a solicitat dizolvarea Centrului și a menținut cererea chiar și după ce petenta a încercat să-și adapteze activitatea la exigențele legii. În fine, petenta a considerat că argumentul Guvernului potrivit căruia credincioșii ar putea înființa o altă organizație religioasă echivalează cu a pretinde că dreptul la libertatea de religie nu ar fi violat decât dacă toate organizațiile unei confesiuni ar fi dizolvate și interzise.

Curtea a reamintit că dreptul credincioșilor la libertatea de religie, include atât dreptul de a-și manifesta religia în comunitate, împreună cu alte persoane, cât și expectanța că li se va permite să se asocieze liber, fără intervenția arbitrară a statului. Decizia de a dizolva o comunitate religioasă echivalează cu o ingerință în dreptul la libertatea de religie consacrat de art. 9 din Convenție, interpretat în lumina dreptului la libertatea de asociere, garantat de art. 11 al Convenției.

Părțile nu contestă faptul că dizolvarea organizației petente echivalează cu o ingerință în drepturile ei garantate de art. 9 și 11 din Convenție. Instanțele interne au luat măsura dizolvării în temeiul Codului civil și al unor prevederi din Legea Religiilor, cu scopul declarat de a pune capăt unei forme de educație neautorizată, care se desfășura în condiții sanitare neadecvate; ca atare, se poate aprecia că ingerința invocată a urmărit protejarea sănătății și a drepturilor altora, ambele scopuri fiind calificate drept legitime de parag. 2 al art. 9 și 11 din Convenție.

Curtea a reținut, de la început, că dizolvarea organizației religioase petente, cu efect imediat, este o măsură dură, cu consecințe importante pentru credincioși. O măsură atât de drastică trebuie să se întemeieze pe motive foarte serioase, pentru a putea fi considerată proporțională scopului legitim urmărit; ea nu ar putea îndeplini exigența proporționalității decât în cele mai grave situații. Rolul Curții este acela de a analiza dacă, în mod excepțional, în

prezenta cauză această măsură a fost justificată de motive „relevante și suficiente” și dacă ingerința a fost „proporțională cu scopurile legitime urmărite”².

Organizația petentă a înființat Colegiul Biblic și Școala de duminică în anul 1996 și le-a gestionat, fără întrerupere, pentru mai mult de unsprezece ani. Contrar susținerii Guvernului, nu s-a administrat nicio probă – nici în procedurile interne și nici în fața Curții – care să ateste că în perioada cuprinsă între anii 1996 și 2007 Centrului Biblic i s-ar fi imputat vreo neregularitate sau că acesta ar fi fost informat oficial despre necesitatea obținerii unei licențe de funcționare.

De asemenea, Curtea a reținut că o instanță federală a statuat deja, în anul 2002, că instruirea credincioșilor la o școală de duminică nu intră în sfera de aplicare a Legii educației și nu pretinde obținerea unei licențe. În plus, nici alte organizații religioase din Republica Ciuvasia nu dețineau o licență pentru funcționarea școlii de duminică. Prin urmare, noua interpretare pe care instanțele au dat-o Legii educației, referitoare la autorizarea obligatorie a școlilor de duminică, nu a fost suficient de predictibilă pentru organizația petentă, astfel încât aceasta să o poată anticipa și să își adapteze în mod corespunzător conduita³. Trebuie remarcat, în acest sens, că la aproximativ nouă luni după pronunțarea hotărârii prin care a menținut decizia de dizolvare a organizației petente, Curtea Supremă a Federației Ruse, într-un complet alcătuit din trei judecători – dintre care doi au participat la audieri și la deliberare în cauza petentei – și-a inversat poziția referitoare la autorizarea școlilor de duminică și a statuat că predarea religiei în astfel de școli nu echivalează cu o educație propriu-zisă și că eventualele violări ale standardelor sanitare nu pot justifica dizolvarea unei organizații religioase. Curtea Supremă nu a prezentat motivele pentru care a considerat necesar să se îndepărteze de jurisprudența sa anterioară și să adopte o interpretare diferită a aceluiași dispoziții legale.

În consecință, nu s-a dovedit că organizația petentă a fost sesizată în prealabil cu privire la faptul că activitatea ei violează prevederile legii. De asemenea, după constatarea neregulilor invocate, descoperite cu ocazia inspecției efectuate la începutul lunii mai 2007 de reprezentanții Parchetului și ai autorităților sanitare și de prevenire a incendiilor, organizației petente nu i s-a dat posibilitatea să remedieze aceste nereguli într-un termen rezonabil. Parchetul a demarat proceduri administrative împotriva directorului organizației petente, pe motiv că a condus o instituție de învățământ care nu deținea autorizație de funcționare, la 28 mai 2007, în aceeași zi în care a înregistrat și cererea de dizolvare a petentei. La doar o zi după ce a constatat răspunderea organizației petente pentru violarea normelor sanitare, Curtea Supremă a Republicii Ciuvasia a dispus dizolvarea Centrului Biblic. Prin faptul că au înregistrat o cerere pentru dizolvare, fără să fi așteptat rezultatul procedurilor administrative, autoritățile interne și-au demonstrat determinarea de a încerca desființarea organizației petente. Guvernul a admis că o parte dintre neregularitățile constatate erau de natură tehnică și puteau fi ușor înlăturate. Altele ar fi putut pretinde mai mult timp și mai multe resurse pentru a fi remediate, însă nimic nu indică sugerează că vreuna dintre ele ar fi fost iremediabilă sau că ar fi reprezentat un pericol clar și iminent pentru viața și integritatea elevilor. Oricum, în opinia Curții, organizației petente ar fi trebuit să i se ofere posibilitatea de a alege între înlăturarea neregularităților constatate și întreruperea activității de instruire a credincioșilor.

Referitor la argumentul Guvernului potrivit căruia este irelevant dacă ar fi existat și soluții alternative, altele decât dizolvarea organizației petente, de vreme ce instanțele interne au avut

² A se vedea *Association Rhino et alii c. Elveția*, nr. 48848/07, § 62, 11 octombrie 2011.

³ A se vedea, *per a contrario*, *Kokkinakis c. Grecia*, 25 mai 1993, § 40, Seria A, nr. 260-A.

temeiuri formale pentru a lua această măsură, Curtea a reamintit că o măsură este considerată proporțională și necesară într-o societate democratică doar atunci când nu există niciun alt mijloc care să permită atingerea aceleiași scop și care să aducă o atingere mai puțin gravă dreptului fundamental afectat. În opinia Curții, pentru a satisface exigența proporționalității, autoritățile sunt cele care trebuie să demonstreze că nu au avut la dispoziție o asemenea alternativă.

Curtea nu a fost convinsă de argumentul Guvernului potrivit căruia dizolvarea petentei era necesară întrucât Școala de duminică sau Colegiul Biblic nu erau înregistrate ca persoane juridice distincte. Așa cum reiese din Legea Parchetelor și din hotărârea instanței federale, pronunțată într-o cauză anterioară, Parchetul poate dispune întreruperea oricărei activități considerată prejudiciabilă sau ilicită. Parchetul ar fi putut să solicite reorganizarea Școlii de duminică sau a Colegiului Biblic, însă nu a recurs la această posibilitate, ci a înregistrat de îndată o cerere pentru dizolvarea Centrului Biblic. Organizația petentă a dat dovadă de bună credință și a încercat să remedieze neregularitățile care i-au fost imputate, modificându-și statutul; de asemenea, ea a reamintit instanței interne că aceasta nu are la dispoziție doar opțiunea de a dispune dizolvarea petentei, ci are, în plus, și posibilitatea de a emite o hotărâre specială prin care să pretindă respectarea exigențelor prevăzute de lege. Totuși, instanțele interne au admis cererea Parchetului fără să analizeze acest aspect; ele nu au arătat nici care sunt celelalte mijloace mai puțin invazive, care au fost luate în considerare pentru atingerea scopului declarat, de a proteja drepturile elevilor, și care sunt motivele pentru care ele au fost considerate insuficiente. Ca atare, autoritățile interne nu au demonstrat că dizolvarea organizației petente, măsură care a subminat însăși substanța dreptului ei la libertatea de religie și de asociere, a fost singura opțiune care a făcut posibilă atingerea scopurilor invocate.

În fine, Curtea a reamintit faptul că, atunci când se evaluează proporționalitatea oricărei ingerințe, trebuie să se țină cont de natura și de severitatea sancțiunii aplicate⁴. Înainte de a fi dizolvată, organizația petentă a funcționat în mod legal în Republica Ciuvasia, pentru mai mult de cincisprezece ani, din 1991, până în 2007. Decizia instanțelor rusești au lipsit-o de personalitate juridică și au împiedicat-o să-și exercite drepturile asociate cu statutul de persoană juridică, precum dreptul de a deține sau de a închiria o proprietate, de a avea conturi bancare, de a face angajări și de a asigura protecția juridică a comunității religioase, a membrilor ei și a bunurilor sale, drepturi care sunt esențiale pentru exercitarea libertății de manifestare a religiei. În afară de aceste drepturi asociate statutului de persoană juridică, Legea rusă a religiilor a rezervat o panoplie de drepturi suplimentare organizațiilor religioase înregistrate și a exclus în mod expres posibilitatea ca ele să fie exercitate de grupări religioase neînregistrate sau de persoanele juridice care nu au caracter religios. Drepturile exclusive ale organizațiilor religioase cu personalitate juridică includ, în special, elemente fundamentale ale practicii religioase, cum sunt dreptul de a înființa locașuri de cult, dreptul a organiza servicii religioase în locuri accesibile publicului, dreptul de a produce, de a obține și de a distribui literatură religioasă, dreptul de a înființa institute de învățământ sau dreptul de a face schimburi internaționale și de a organiza conferințe. Ca urmare a deciziilor luate de instanțele ruse, Centrul Biblic a încetat să existe ca organizație religioasă înregistrată, iar membrii săi, un grup de creștini penticostali, au fost privați de dreptul lor de a-și manifesta religia și de a se implica în activități indispensabile practicii religioase.

⁴ A se vedea *Reľah Partisi (Partidul Bunăstării) et alii c. Turcia* [MC], nr. 41340/98, 41342/98, 41343/98 și 41344/98, § 133, ECHR 2003-II.

Curtea a constatat deja că prevederile relevante din Legea religiilor nu permit decât aplicarea sancțiunii dizolvării împotriva organizațiilor religioase care violează dispozițiile legii. Ele nu prevăd posibilitatea de a aplica un avertisment sau o amendă. Sancțiunea dizolvării poate fi aplicată nediscriminatoriu, fără să se țină cont de gravitatea violării, însă Curtea Constituțională a calificat această practică drept neconstituțională, încă din anul 2003. Prin faptul că au dispus dizolvarea organizației petente, instanțele ruse nu au dat curs jurisprudenței Curții Constituționale sau standardelor relevante ale Convenției; în plus, decizia lor nu include și o analiză a impactului pe care îl are dizolvarea organizației petente asupra drepturilor fundamentale ale credincioșilor pentecostali. Prin urmare, hotărârile lor au pus capăt existenței unei organizații religioase vechi și constituie o ingerință extrem de severă în drepturile fundamentale ale petentei, ingerință care nu poate fi considerată proporțională nici unui scop legitim urmărit.

Pentru aceste considerente, Curtea a considerat că dizolvarea organizației petente nu a fost necesară într-o societate democratică, astfel încât *art. 9 din Convenție, interpretat în lumina art. 11, a fost violat.*

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția a II-a

Cauza Radu c. Republica Moldova

Cererea nr. 50073/07

Hotărârea din 15 aprilie 2014

Art. 8 din Convenție – *Dreptul la respectarea vieții private și de familie*

Circumstanțele cauzei

Doamna Liliana Radu (petenta) s-a născut în anul 1969 și locuiește în Chișinău. La data evenimentelor relevante ea avea 34 de ani, era căsătorită și ocupa o poziție de lector la Academia de Poliție.

Din dosarul cauzei reiese că relația dintre petentă și superiorii ei de la Academia de Poliție era tensionată și că erau implicați într-o serie de litigii civile privind raporturile de muncă.

În anul 2003, la o dată nespecificată, petenta s-a supus unei proceduri de inseminare artificială, la o clinică de fertilitate, și a rămas însărcinată cu gemeni. La 3 august 2003, ea a fost consultată de un medic de la Centrul nr. 7 pentru medicii de familie (CFD), o instituție din cadrul Ministerului Sănătății, și a fost internată din cauza riscului ridicat de a pierde sarcina. Petenta a rămas internată în perioada 4-20 august 2003, iar ulterior a fost monitorizată atent de un medic al centrului medical. Absența petentei de la serviciu, în timpul spitalizării, a fost motivată cu un certificat medical care atesta că este însărcinată și că prezintă un risc ridicat de a pierde sarcina.

La 5 noiembrie 2003, decanul Academiei de Poliție a solicitat informații de la centrul medical în legătură cu motivarea absențelor petentei, din august 2003. În particular, el a întrebat cine a dispus spitalizarea petentei, când a fost internată, care a fost diagnosticul inițial și cel final și ce tratament i s-a administrat.

Într-o scrisoare din 7 noiembrie 2003, centrul medical a informat angajatorul petentei că aceasta a fost internată între 4 și 20 august 2003, din cauza unui risc ridicat de a pierde sarcina. Scrisoarea mai preciza că petenta se află la prima sarcină și că are gemeni; că sarcina este rezultatul unei inseminări artificiale, că petenta are hepatita B, prezintă complicații obstetrice și că are o grupă negativă de sânge. Scrisorii i s-a anexat și o copie a fișei medicale a petentei, din spitalul unde a fost internată, care conținea o descriere detaliată a tuturor procedurilor medicale la care a fost supusă petenta și a tuturor analizelor ei medicale.

Ulterior, la o dată nespecificată, petenta a pierdut sarcina. Potrivit raportului medical, unul dintre factorii care au determinat pierderea sarcinii a fost stresul la care a fost supusă petenta.

În ianuarie 2004, petenta a demarat proceduri judiciare împotriva centrului medical și împotriva Academiei de Poliție și a pretins despăgubiri pentru violarea dreptului ei la viață privată. Ea a susținut, *inter alia*, că angajatorul său a avut suficiente informații în legătură cu absența ei justificată medical și că nu era îndreptățit să solicite detalii suplimentare cu caracter atât de privat. În plus, angajatorul nu a păstrat confidențialitatea informațiilor primite, ci le-a dezvăluit tuturor celor din Academia de Poliție. Potrivit petentei, acest gest i-a provocat un grad ridicat de stres și de anxietate. Toți cei de la locul ei de muncă, inclusiv studenții, au aflat detalii despre viața sa privată și au început să se răspândească diferite zvonuri. Petenta a pierdut sarcina la doar două zile după ce au fost dezvăluite aceste informații medicale, din

cauza stresului la care a fost supusă. Soțul ei, care fusese și el angajat al Academiei de Poliție, a fost nevoit să demisioneze din postul său și să accepte o slujbă mai prost plătită.

La 6 iulie 2004, Curtea Districtuală Centru a respins acțiunea petentei, pe motiv că, *inter alia*, centrul medical a dezvăluit informațiile respective în mod legal, în contextul cercetărilor interne efectuate de angajator. În ceea ce privește argumentele referitoare la dezvăluirea informațiilor față de ceilalți angajați, instanța le-a considerat neîntemeiate. Petenta a atacat sentința primei instanțe.

La 2 noiembrie 2006, Curtea de Apel Chișinău a admis apelul petentei și a desființat sentința atacată. Instanța de apel a constatat că acțiunea petentei este întemeiată și a obligat centrul medical să-i achite acesteia 20.000 de lei moldovenești (MLD) (aproximativ 1.124 euro), iar Academia de Poliție 15.000 MLD (843 euro). Curtea de Apel a apreciat că centrul medical a dezvăluit angajatorului petentei mai multe informații decât cele care au fost efectiv solicitate.

La 10 mai 2007, Curtea Supremă de Justiție a admis recursul înregistrat de centrul medical și a respins pretențiile contrare ale petentei. În opinia instanței supreme, centrul medical a acționat în conformitate cu prevederile legii, atunci când i-a oferit angajatorului informații medicale privind petenta; centrul medical avea obligația să furnizeze Academiei de Poliție astfel de informații, în contextul legăturii juridice dintre această instituție și petentă; la data evenimentelor relevante, între Academia de Poliție și petentă existau raporturi de dreptul muncii și de drept penal. Curtea Supremă a considerat că prevederile legilor referitoare la sănătatea reproductivă și la drepturile și obligațiile pacientului nu sunt pertinente în cauză.

Normele juridice relevante, invocate în cauză, trimit la prevederile Convenției Consiliului Europei privind protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane, în ceea ce privește aplicarea biologiei și a medicinei, cunoscută sub numele de Convenția privind drepturile omului și biomedicina. Aceasta tratat a intrat în vigoare, pentru Republica Moldova, la 1 martie 2003, și consacră, printre altele, dreptul la viață privată, raportat la informațiile privind starea de sănătate a unei persoane. Alte legi interne, cum sunt Legea privind sănătatea reproductivă și planificarea familială, Legea privind drepturile și obligațiile pacienților, Legea privind profesia medicală sau Legea sănătății garantează dreptul la viață privată și caracterul confidențial al informațiilor medicale, inclusiv al celor legate de fertilitate, și instituie, în sarcina medicilor și a instituțiilor medicale, obligația păstrării secretului profesional. Legea privind accesul la informație protejează caracterul confidențial la informațiilor cu caracter privat, iar Codul penal incriminează și sancționează violarea dreptului unei persoane la respectul vieții private. În fine, potrivit Codului muncii, angajatorul nu are dreptul să pretindă sau să păstreze informații privind orientarea politică sau religioasă a unui angajat și nici informații legate de viața privată a acestuia, decât în cazurile prevăzute de lege și numai după ce a obținut consimțământul aceluia angajat.

În drept

La 27 octombrie 2007, petenta a adresat o *cerere Curții Europene a Drepturilor Omului*, în care a invocat faptul că gestul centrului medical de a-i dezvălui angajatorului petentei informații de natură medicală i-a violat dreptul la respectarea vieții private, așa cum este consacrat de articolul 8 al Convenției.

Art. 8. Dreptul la respectarea vieții private și de familie. 1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale. 2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.

Curtea a constatat că *plângerea* nu este în mod manifest nefondată, în sensul articolului 35 § 3 din Convenție, și că nu există nici un alt motiv de inadmisibilitate a acesteia. În consecință, ea a fost considerată admisibilă.

Petenta a susținut că s-a produs o ingerință în drepturile ei garantate de articolul 8 din Convenție și că această ingerință nu a fost prevăzută de lege. În plus, ingerința nu era „necesară într-o societate democratică”, întrucât angajatorul petentei nu efectua o cercetare internă și, cu atât mai puțin, o cercetare penală. Informațiile dezvăluite angajatorului petentei, de centrul medical în care ea a fost internată, aveau un caracter extrem de personal, iar angajatorul cunoștea deja suficient starea de sănătate a petentei, din certificatele medicale pe care aceasta i le-a comunicat.

Guvernul reclamat a admis că s-a produs o ingerință în dreptul petentei la respectarea vieții private. Totuși, această ingerință a fost prevăzută de Legea privind accesul la informație, a urmărit un scop legitim și a fost necesară într-o societate democratică. Guvernul a apreciat că prezenta cauză este foarte asemănătoare cu *M.S. c. Suedia*⁵ și i-a solicitat Curții să adopte o abordare similară și de această dată.

Curtea a reținut că părțile nu au contestat faptul că dezvăluirea de către centrul medical, la cererea angajatorului petentei, a unor detalii atât de sensibile despre sarcina acesteia, despre starea ei de sănătate și despre tratamentul care i-a fost prescris constituie o ingerință în dreptul său la viață privată. O asemenea ingerință violează prevederile art. 8 din Convenție, cu excepția cazului în care este „prevăzută de lege”, urmărește unul sau mai multe dintre scopurile legitime la care se referă parag. 2 al art. 8 și, în plus, este „necesară într-o societate democratică” pentru atingerea aceluși scop⁶.

Sintagma „prevăzută de lege” nu pretinde doar respectarea legii interne, ci și a unor standarde calitative ale legii⁷. *Curtea* a reamintit că legea internă trebuie să indice cu suficientă claritate limitele și maniera în care poate fi exercitat gradul relevant de discreție recunoscut autorităților publice, astfel încât să asigure un nivel minim de protecție la care sunt îndreptățiți cetățenii, într-un sistem caracterizat de preeminența dreptului și într-o societate democratică⁸.

În susținerile sale, *Guvernul reclamat* a invocat, ca temei legal al ingerinței, prevederile Legii privind accesul la informație. *Curtea* a remarcat mai întâi, că acest temei juridic al ingerinței a fost invocat doar de Guvern, iar nu și de *Curtea Supremă*; *Curtea Supremă* a precizat doar că centrul medical era îndreptățit să dezvăluie informații angajatorului petentei, fără să citeze nici un temei juridic în acest sens.

⁵ 27 august 1997, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-IV.

⁶ A se vedea următoarele hotărâri: *Campbell c. Regatul Unit*, 25 martie 1992, § 34, Seria A, nr. 233; *Calogero Diana c. Italia*, 15 noiembrie 1996, § 28, *Reports* 1996-V; și *Petra c. România*, 23 septembrie 1998, § 36, *Reports* 1998-VII.

⁷ A se vedea *Halford c. Regatul Unit*, 25 iunie 1997, § 49, *Reports* 1997-III.

⁸ A se vedea *Domenichini c. Italia*, 15 noiembrie 1996, § 33, *Reports* 1996-V; *Avilkina et alii c. Rusia*, nr. 1585/09, § 35, 6 iunie 2013.

În al doilea rând, chiar presupunând că instanța supremă a intenționat să se bazeze pe dispozițiile Legii privind accesul la informație, Curtea a reținut că această lege nu permite unui medic să dezvăluie informații de natură personală nici chiar angajatorului, fără consimțământul prealabil al angajatului.

De altfel, toate normele relevante, interne și internaționale, care au fost invocate în cauză, interzic în mod expres dezvăluirea unor astfel de informații, până la punctul la care acest gest constituie chiar o infracțiune. Cu toate că există și excepții de la această regulă a confidențialității, nici una dintre acestea nu pare să fie aplicabilă în situația petentei, iar Guvernul nu a demonstrat contrariul. Prin urmare, ingerința care face obiectul plângerii nu a fost „prevăzută de lege”, în sensul art. 8 al Convenției, ceea ce face inutil să se mai analizeze dacă ingerința a urmărit un scop legitim sau dacă a fost „necesară într-o societate democratică”.

Pentru aceste considerente, Curtea a constatat că *s-a produs o violare a art. 8 din Convenție*, raportat la dreptul petentei la respectul vieții sale private, și a obligat Guvernul reclamat să-i achite acesteia 4500 euro, cu titlu de daune morale, și 1440 euro, cu titlu de cheltuieli de judecată.